WIKIPEDIA

Hrvatski jezik

Ovaj članak ili neki od njegovih odlomaka nije dovoljno potkrijepljen izvorima (literatura, veb-sajtovi ili drugi izvori). Ako se pravilno ne potkrijepe pouzdanim izvorima, sporne rečenice i navodi mogli bi biti izbrisani. Pomozite Wikipediji tako što ćete navesti validne izvore putem referenci te nakon toga možete ukloniti ovaj šablon.

Hrvatski jezik	
hrvatski	
Države govorenja	Hrvatska; Bosna i Hercegovina, Austrija, Italija, Mađarska
Regije govorenja	Evropa
Broj govornika	6,2 miliona (1995)
Jezička porodica	indoevropski slavenski južnoslavenski štokavsko narječje **hrvatski**
Službeni status	
Služben u	Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Austrija (Burgenland), Italija (Molise), Srbija (Vojvodina)
Jezički kod	
ISO 639-1	hr
ISO 639-2	hrv
Također pogledajte: Jezik | Spisak jezika	

Hrvatski jezik je južnoslavenski standardni jezik kojim govori 4,2 miliona ljudi u Hrvatskoj (po popisu stanovnika 2001.), te neodređen broj ljudi u drugim državama. Službeni je jezik u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Vojvodini (Srbija) i u Gradišću (Austrija).

Na dijalekatskom nivou, hrvatski jezik obuhvata dijalekte čakavskog, kajkavskog i štokavskog narječja. Hrvati u Gradišću (Austrija) služe se posebnim, gradišćansko-hrvatskim jezikom koji je čakavsko-štokavski amalgam. U osnovama hrvatski jezik je sličan bosanskom i srpskom standardnom jeziku.

Nauka koja se bavi hrvatskim jezikom naziva se kroatistika.

Sadržaj

Početak hrvatskog jezika

Od 9. do 11. vijeka dolazi do pojave pismenosti na crkvenoslavenskom ili staroslavenskom jeziku, prvom općeslavenskom književnom jeziku zasnovanim na jednom južnomakedonskom dijalektu iz okoline Soluna. Vremenom se razvijaju i nacionalne redakcije tog jezika (češka, bugarska, hrvatska, srpska, ruska,...), obilježene glasovnim i drugim jezičnim karakteristikama koje odražavaju raslojavanje slavenskih jezika u pisanoj baštini.

Prvo pismo hrvatskog jezika bila je glagoljica, za koju se pretpostavlja da su je u Hrvatsku donijeli učenici Ćirila i Metodija. Ubrzo se javlja i drugo pismo, ćirilica (nastala izvorno u Bugarskoj u Preslavu), koja je, došavši u Bosnu također prošla kroz više grafijskih i pravopisnih promjena, te je tako nastao specifičan vid ćirilice, bosančica, kojim su se služili Bošnjani, ali je pismo bilo u upotrebi nekad i među Hrvatima. Latinica u hrvatski jezik ulazi kasnije, u 14. vijeku, tako da do 1300ih Hrvati pišu na tri pisma: glagoljici, bosančici ili zapadnoj ćirilici i latinici.

Prvi pisani spomenici Hrvata na slavenskom jeziku su Bašćanska ploča (ostrvo Krk, 11. vijek), dijelovi Kločevog glagoljaša (11. vijek), te Valunska ploča (Istra, 11. vijek). To su tekstovi na staroslavenskom s elementima narodnog govora, pisani uglavnom glagoljicom. Međutim, zlatno doba pismenosti i književnosti na hrvatsko-crkvenoslavenskom

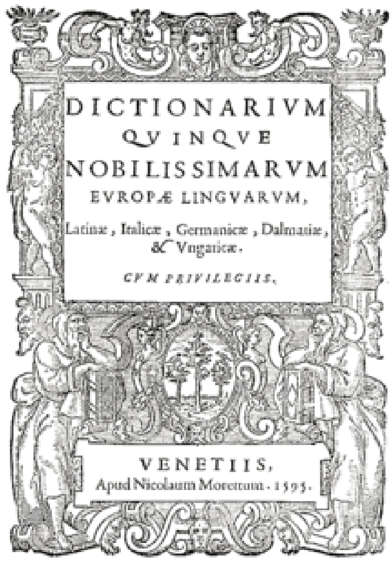
pada kasnije, u 14. i 15. vijeku (Misal kneza Novaka, Hrvojev misal, Petrisov zbornik, Berčićeva zbirka). Ta vrsta književnosti uglavnom prestaje sredinom i krajem 15. vijeka.

Vinodolski zakonik, 1288

Sljedeća važna pojava je raslojavanje staroslavenskog i dijalekatska diferencijacija. Od 12. do 15. vijeka, na području od Sutle do Timoka dolazi do pojave niza dijalekata koji se mogu klasificirati u tri narječja, čakavsko, štokavsko i kajkavsko:

- Prvo se od staroslavenske matrice odvojilo čakavsko narječje, kojeg prvi pisani spomenici, pomiješani s elementima crkvenoslavenskog, potiču iz 13. vijeka: Vinodolski zakonik (1288) i Istarski razvod (1275, prijepis 1325). Prvi hrvatski rječnik, djelo Fausta Vrančića iz 1595, pretežno je čakavskog idioma.
- Štokavsko narječje je zasvjedočeno, kao i čakavsko, prvo u mješavini s crkvenoslavenskim. Problematično je pitanje koji hrvatski tekst možemo smatrati kao prvi (ili među prvima) na štokavštini. Nesporno je da je prvi cjeloviti spis "Vatikanski hrvatski molitvenik", nastao oko 1380-1400 u Dubrovniku kao prijepis sa čakavskog izvornika. Središta hrvatske štokavske pismenosti i književnosti su Dalmacija s Dubrovnikom i Slavonija.
- Kajkavsko narječje najkasnije ulazi u hrvatsku književnost, 1578. s "Postilom" Antuna Vramca. Kajkavština se brzo nametnula kao snažan idiom zbog političko-upravne važnosti kajkavskih krajeva, koji većinom nisu pali pod Osmanlije. Od 16. do 18. vijeka niz pisaca, među kojima su najpoznatiji Blaž Đurđević, leksikograf i pisac Andrija Jambrešić i Tituš Brezovački, afirmira kajkavsko narječje koje je na početku 19. vijeka ostalo jedinim "konkurentom" štokavštini za općehrvatski jezik.

Faust Vrančić, prvi hrvatski rječnik, 1595. godina

Međutim, izuzetno je zanimljiva pojava interdijalekta na kojem prva značajna djela u 16. vijeku objavljuju Antun Dalmatin i Stjepan Konzul Istranin. Taj miješani čakavsko-štokavsko-kajkavski jezik karakterističan je u 17. vijeku za tzv. Ozaljski krug, kojeg su njegovale velikaške porodice Zrinski i Frankopani. Najvažnija djela na tom hibridnom idiomu su dali Zrinski, Frankopan, kao i Pavao Ritter-Vitezović u epu, te Belostenec u velikom rječniku od preko 2.000 stranica. Taj interdijalekt doživljava javni slom pogubljenjem Zrinskog i Frankopana 1671. od strane Bečkog dvora. Ipak i nakon toga neki književnici u Hrvatskoj još pišu ovim interdijalektom - donedavno Stjepko Težak i danas najviše M.H. Mileković, a sada je to iznova postao na internetu i službeni jezik nove Čakavsko-kajkavske Wiki-enciklopedije *(chak.volgota.com)*. Inače je ovo već vijekovima bio izvorni narodni govor dijela sjeverozapadne Hrvatske (8% stanovnika), te ga i danas koriste npr. Ozalj, Fužine, Buzet i niz sela u slivu Mirne, Kupe, Mrežnice, Sutle itd.

Hrvatski standardni jezik

Štokavski ili novoštokavski je postao osnovom hrvatskog standardnog jezika zbog društvenih okolnosti koje su potisnule čakavsko narječje na rubove hrvatskog etničkog prostora i dovele do slabljenja kulture zasnovane na njemu. Hrvatski jezik je formativan, tj. njegova bitna karakteristika je jezični purizam ili sklonost zamjenjivanja tuđih riječi domaćim neologizmima ili novotvorenim riječima. Još jedna osobina tog jezika je tronarječnost, tj. činjenica da se hrvatski kao sistem dijalekata sastoji od kajkavskog, čakavskog i štokavskog.

Ilirski pokret i 19. vijek: dovršetak standardizacije

U prvoj polovini 19. vijeka, Hrvatsku je zahvatio Ilirski pokret, poznat i kao Hrvatski narodni preporod. U klimi "proljeća naroda" nakon Napoleonskih ratova, u Hrvatskoj je počelo nacionalno buđenje među gradskom inteligencijom, ponajviše mladim ljudima. Središte pokreta bio je Zagreb. Politički vođa je bio Ljudevit Gaj, a osnovne crte, kao i rezultati pokreta se mogu sažeti u sljedećem:

- Ilirski pokret je bio hrvatski nacionalni preporod, tj. presudan preokret u konačnoj hrvatskoj nacionalnoj unifikaciji
- pokret je, iako je imao podršku i nekih aristokratskih krugova, uglavnom vodila mlada građanska inteligencija
- ideologija samog pokreta nije bila isključivo hrvatska - naprotiv, smjerala je ujediniti sve južne Slavene, od Slovenaca do Bugara, u zamišljenoj Ilirskoj naciji. Ali, u praksi se aktivnost pokreta svela na hrvatske okvire, iako je bilo značajnih pokušaja i pomoći drugim slavenskim narodima
- sam pokret je vođen pod ilirskim imenom kako zbog velikih ambicija, tako i zbog toga što je hrvatsko ime tada bilo ograničeno na područje sjeverozapadne Hrvatske. Susjedni narodi su, uz nekoliko značajnih izuzetaka, odbacili ilirski projekt
- najtrajnije dostignuće pokreta je na polju buđenja nacionalne svijesti i samopouzdanja, te jezičke standardizacije
- trajnim ostaju Gajeve zasluge na konačnom formiranju latinične grafije i na formalnom hrvatskom jezičnom ujedinjenju: štokavski ijekavski idiom je protegnut i na neštokavske krajeve, i time je nestalo tradicije regionalnih dijalekatskih književnosti
- formalno, Gaj je standardizirao latiničnu grafiju u nekoliko pokušaja

Jedan od značajnijih jezičko-političkih događaja tog doba je tzv. Bečki dogovor, ili sporazum pet hrvatskih pisaca i filologa (Ivan Mažuranić, Dimitrija Demetar, Vinko Pacel, Stjepan Pejaković, Ivan Kukuljević Sakcinski) i dva srpska (Vuk Karadžić, Đuro Daničić), u organizaciji poznatog slovenskog slavista Franca Miklošiča. Taj sporazum nastao je kao posljedica inicijativa Austrijske vlade da se ujednači pravna terminologija, jer je "zemaljski jezik" na više područja prestajao biti njemački. U biti, radilo se o shvatanjima da su hrvatski i srpski jedan jezik, pa ga treba ujednačiti u svim vidovima.

Osnivanjem Jugoslavenske Akademije u Zagrebu, druga polovina 19. vijeka je u Hrvatskoj obilježena borbom tzv. filoloških škola, među kojima se ističu dvije: Zagrebačka, u neku ruku nastavljač Ilirskog pokreta, te "hrvatskih vukovaca", ili sljedbenika ideja srpskog jezičnog reformatora Vuka Karadžića. Mladogramatičari ili "hrvatski vukovci" se dijele u dva ili tri naraštaja, međutim, najveći uticaj su imali oni na prijelazu 19. u 20. vijek. Trajne zasluge mladogramatičara su stabilizacija hrvatskog pravopisa na glasovnoj osnovi, te utemeljenje standardnog jezika na novoštokavštini.

Bogoslav Šulek: *Rječnik znanstvenoga nazivlja*, 1875

Zagrebačka škola je nasljednik ilirskih ideja, pa je hrvatski jezik pokušavala u 1870-im godinama i kasnije oblikovati u mnogim vidovima pazeći na ostale slavenske jezike (slovenski, ruski, češki,..). Stoga njihovo insistiranje na korijenskom pravopisu, razlikovanju padeža u množini (koji su u novoštokavštini izjednačeni u dativu, lokativu i instrumentalu), obzir prema ostalim hrvatskim narječjima, te neke druge karakteristike. Najznačajnija djela Zagrebačke škole ostaju veliki rječnici Bogoslava Šuleka u kojima je izgradio modernu hrvatsku terminologiju na svim poljima, tako da je hrvatski (i ne samo hrvatski) nezamisliv bez njegovih neologizama (*pojam*, *vodovod*, *olovka*, *nogostup*, *veleizdaja*, *kišobran*, *računovođa*,..). Jedan od posljednjih značajnih književnika koji je uglavnom još pisao jezikom zagrebačke škole, bio je Ksaver Šandor Đalski (1854-1935) - čija djela su posmrtno prerađena i iznova izdana fonetskim pravopisom. Nakon njega, kroz više decenija, jezik zagrebačke škole uglavnom nestaje iz javnosti, ali se dijelom obnavlja od 1971. do danas, pa ga sada u Hrvatskoj opet zastupaju, koriste i razrađuju lingvisti Laszlo Bulcsu, Ivo Škarić, Zorislav Šojat i Marijan Krmpotić, te književnici Mato Marčinko, Branko Petener, M.H. Mileković i drugi.

20. vijek: jezik i politika

U drugoj polovini 19. i na prijelazu u 20. vijek hrvatski jezik je konačno jezički standardiziran u svim glavnim karakteristikama, tj. ostvario je elastičnu stabilnost. Cijeli 20. vijek obilježava snažno uplitanje politike u oblik jezika.

Tokom [SFRJ] došlo je, kao i kod bosanskog jezika, do potiskivanja imena hrvatskog jezika i utapanja u dvojni naziv (srpsko-hrvatski, hrvatsko-srpski). U periodu od 1918. do 1941. uglavnom se išlo za tim da se srpski jezik, ekavskog izgovora, nametne kao državni jezik cijele zemlje.

Slomom Jugoslavije 1941. i nastankom NDH prestali su "jugo-srpski" pritisci, ali je došlo do neočekivanog nasilja, ovaj puta sa strane Ante Pavelića, poglavnika NDH. Iako se većina pripadnika ustaškog režima nije brinula za jezična pitanja, Pavelić je opsesivno želio vratiti stanje oblika jezika na ono kakav je bio prije kodifikacije od strane mladogramatičara, tj. želio ih vratiti na pravopisnu normu iz 1870-ih i 1880-ih, ali bez promjena gramatičke strukture. Režim NDH je tvorbenost i purizam doveo do ekstrema.

Dva jezično-politička događaja obilježila su hrvatski jezik u doba komunističke Jugoslavije: Novosadski dogovor 1954. i Deklaracija o položaju i imenu hrvatskog književnog jezika 1967. Na sastanku u Novom Sadu 18 srpskih lingvista i pisaca i 7 hrvatskih je odlučilo o nazivu imena koji je trebao biti srpskohrvatski/hrvatskosrpski, te najavilo izradu zajedničkog rječnika Matice srpske i Matice hrvatske. Međutim, u sljedećim godinama je raslo nezadovoljstvo srbizacijom jezika, potpunom dominacijom u državnim instituacijama, kako u Hrvatskoj, tako i u Bosni i Hercegovini.

Deklaraciju iz 1967., koju su potpisale sve hrvatske institucije, je sastavilo sedam hrvatskih lingvista i pisaca. Deklaracija je tražila ravnopravnost ne tri, nego četiri jezika u SFRJ: slovenskog, hrvatskog, srpskog i makedonskog, te prestanak srpske jezičke dominacije na državnom polju i saveznim institucijama. Proglašen je hrvatski književni jezik kao poseban entitet. Masovno su kovane nove riječi kako bi se hrvatski književni jezik što više razlikovao od srpskog.

Slomom SFRJ obilježeno je novo doba u kojem se hrvatski reafirmirao kao standardni jezik. Politički i ratni događaji krajem 20. vijeka raskinuli su državno jedinstvo na području tzv. "srpsko-hrvatskog jezika". Hrvatsku je zapljusnuo novi val vještačkog stvaranja jezičkih razlika prema Srbima, ali i prema Bošnjacima.

Vanjski linkovi

- Hrvatska jezična riznica (http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html)
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (https://web.archive.org/web/20060706123627/http://www.ihjj.hr/index.aspx) (hr)

Commons ima datoteke na temu: **Hrvatski jezik (https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Croatian_language?uselang=bs)**

P · R · U (https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablon:Slavenski_jezici&action=edit)

Slavenski jezici

Istočnoslavenski	bjeloruski · staroruski † · ruski · rusinski · ukrajinski
Zapadnoslavenski	češki · kašupski · knaanski † · donjolužičkosrpski · gornjolužičkosrpski · polapski † · poljski · pomorjanski † · slovački · slovinački † · šleski
Južnoslavenski	banatskobugarski · bosanski · bugarski · gradišćanskohrvatski · crkvenoslavenski · hrvatski · makedonski · moliškohrvatsko narječje · crnogorski · prekmurski · rezijanski · starocrkvenoslavenski † · srpski · srpskohrvatski † · slavenski (Grčka) · slovenski
Ostali	praslavenski † · rusenorsk † · slavenosrpski †

† Izumrli jezici

P · R · U (https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablon:Slu%C5%BEbeni_jezici_EU&action=edit)

Službeni jezici Evropske unije

bugarski · češki · danski · engleski · estonski · finski · francuski · grčki · holandski · hrvatski · irski · italijanski · latvijski · litvanski · mađarski · malteški · njemački · poljski · portugalski · rumunski · slovački · slovenski · španski · švedski